

Przystanek historia

<https://przystanekhistoria.pl/pa2/tematy/harcerstwo/92218,Dzieje-harcerstwa-na-obczyznie-w-latach-1912-1990-Szkic-do-tematu.html>

Ze zbiorów NAC

ARTYKUŁ

Dzieje harcerstwa na obczyźnie w latach 1912-1990. Szkic do tematu

Autor: MAREK WIERZBICKI 26.05.2022

W pierwszych latach XX w. Polacy musieli się zmagać z rusyfikacją w zaborze rosyjskim i germanizacją w zaborze pruskim. Korzystali natomiast z szerokiej autonomii politycznej i kulturalnej w zaborze austriackim, czyli w tzw. Galicji.

W takich okolicznościach w 1911 r. we Lwowie powstały pierwsze drużyny skautowe oraz Naczelna Komenda Skautowa (od grudnia 1911 r. Związkowe Naczelnictwo Skautowe), czyli władze centralne szybko rozwijającego się ruchu skautowego. Do 1914 r. skauting – poza ziemiami, które później weszły w skład II Rzeczypospolitej – istniał już na Śląsku Cieszyńskim, Śląsku Opolskim, w Czerniowcach na Bukowinie (Austro-Węgry) oraz w USA, Francji, Niemczech, Belgii, Brazylii i na Ukrainie (w Kijowie).

W 1911 r. we Lwowie powstały pierwsze drużyny skautowe oraz Naczelna Komenda Skautowa (od grudnia 1911 r. Związkowe Naczelnictwo Skautowe), czyli władze centralne szybko rozwijającego się polskiego ruchu skautowego.

Odrodzone w 1918 r. państwo polskie, znane jako II Rzeczpospolita, uznawało za swój obowiązek wspieranie środowisk Polaków za granicą i podtrzymywanie ich więzi z krajem. Traktowało ich jako swego rodzaju ambasadorów Polski za granicą, tzn. wspomagających ojczyznę przodków w osiąganiu jej celów politycznych i ekonomicznych na arenie międzynarodowej. Stąd polskie władze państwowe wraz z kierownictwem ZHP uznały za konieczną popularyzację za granicą metody harcerskiej – jako skutecznej, choć mało rozpowszechnionej, metody wychowania dzieci i młodzieży.

Współdziałanie ZHP z instytucjami rządowymi nabrało jeszcze większej mocy po przejęciu władzy przez sanację (1926 r.), która uznała pracę z młodzieżą za kluczowy kierunek działań państwa polskiego wśród Polonii, a wychowanie harcerskie za jedno z najważniejszych narzędzi przeciwdziałania – w niektórych krajach intensywnemu – wynarodowieniu lub dobrowolnemu asymilowaniu się młodego pokolenia Polaków. Instruktorzy ZHP angażowani byli wówczas do służby dyplomatycznej RP, aby na co dzień pracować na placówkach konsularnych w środowiskach polonijnych, zaś konsulaty RP stale i silnie wspierały działalność harcerską na terenie poszczególnych państw.

Dzięki tym zabiegom administracyjnym i programowo-wychowawczym, w latach 30-tych XX w. polonijne harcerstwo rozwijało się w szesnastu krajach świata (w Niemczech, Czechosłowacji, Litwie, Łotwie i Estonii, Rumunii, Belgii, Francji, USA, Kanadzie, Argentynie, Brazylii, Chinach, Austrii, na Węgrzech i w Danii) oraz Wolnym Mieście Gdańsku, w 1938 r. osiągając liczebność na poziomie prawie 80 tys. W jedenastu z wyżej wymienionych państw funkcjonowały samodzielne organizacje harcerskie, zaś w pozostałych pięciu działały w ramach miejscowych organizacji skautowych, korzystając ze zróżnicowanego zakresu autonomii.

Wobec wojny

W wyniku przegranej kampanii wrześniowej (tzw. polskiej) 1939 r. poza granice kraju trafiły tysiące żołnierzy i cywilnych uchodźców. Ich największe skupiska znajdowały się początkowo w Rumunii, na Węgrzech i we Francji. 9 października 1939 r. do Paryża przybył z Rumunii Michał Grażyński, przewodniczący ZHP, który postanowił utworzyć naczelne władze polskiego harcerstwa pod nazwą Komitet Naczelny ZHP. W jego skład – poza hm. Grażyńskim – weszli także gen. Józef Zając, dotychczasowy wiceprzewodniczący ZHP, hm. Maria Kapiszewska oraz hm. Henryk Kapiszewski, dotychczasowy komisarz międzynarodowy ZHP.

Naczelną ideą organizacji stała się niepodległość Polski, a walka o jej przywrócenie najważniejszym imperatywem moralnym.

Do kompetencji Komitetu Naczelnego ZHP należało reprezentowanie Związku poza granicami Polski oraz organizowanie harcerstwa poza krajem, między innymi na Bliskim Wschodzie, gdzie w latach 1941 - 1942 powstał Związek Harcerstwa Polskiego na Wschodzie, w oparciu głównie o uchodźców z ZSRS tymczasowo osiedlonych w Indiach, Iranie, Palestynie, Rodezji Północnej, Rodezji Południowej, Meksyku i Nowej Zelandii. Na początku 1945 roku Związek Harcerstwa Polskiego na Wschodzie liczył około 12 tys. członków, działających także na terenie Włoch i Austrii.

Harcerstwo bez kraju

W latach powojennych główną rolę w środowiskach harcerskich na obczyźnie odegrał Związek Harcerstwa Polskiego działający poza granicami Kraju (ZHPdzpgK), funkcjonujący nieprzerwanie od 1946 r. Jego losy wpisują się w fenomen powojennej, polskiej emigracji politycznej i niepodległościowej. ZHPdzpgK – działający zresztą do dnia dzisiejszego – przyczyniał się do wzmocnienia tożsamości kulturowej polskich środowisk uchodźczych i emigracyjnych. Nie był nową organizacją harcerską, lecz kontynuacją przedwojennego Związku Harcerstwa Polskiego w Polsce, niemniej w warunkach emigracji. W krótkim czasie stworzył trwałe struktury w

kilkunastu krajach świata, m. in. w Wielkiej Brytanii, Francji, Belgii, Kanadzie, USA, Argentynie i Australii oraz wypracował wyrazisty profil ideowy i organizacyjno-programowy. Naczelną ideą organizacji stała się niepodległość Polski, a walka o jej przywrócenie najważniejszym imperatywem moralnym. Stanowił przy tym ważny element realizacji koncepcji emigracyjnego „narodu na wygnaniu” i „państwa na wygnaniu”.

Wspólnym mianownikiem wszystkich wymienionych inicjatyw organizacyjnych była fascynacja polską kulturą narodową oraz dążenie do realizacji postulatu odzyskania niepodległości przez Polskę. Pokazuje też rangę oddziaływania instytucji państwa na rozwój ruchu harcerskiego, traktowanego jako instrument podtrzymania i rozwijania świadomości narodowej Polaków na obczyźnie.

COFNIJ SIĘ